

УДК [811.111:811.161.2]'25(045)

ББК 81.25 Англ-3

Ю.Колядич

ЕКСПЛІКАЦІЯ ІМПЛІЦИТНОСТІ ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ У ПЕРЕКЛАДІ: КОМПЕНСАЦІЯ ВТРАТ ЧИ ДЕФОРМАЦІЯ

У статті розглянуто засоби відтворення імпліцитності в перекладі, висвітлено теоретико-методологічні засади перекладацького аналізу зазначеної категорії, визначено методи та прийоми, які впливають на стратегії вербалізації імпліцитної інформації у вихідному тексті, акцентовано на комунікативно-прагматичних засобах перекладу у їх кореляції із соціокультурним контекстом, міжкультурною асиметрією, досвідом перекладача як двомовної / двокультурної особистості.

Ключові слова: *категорія імпліцитності, стратегії вербалізації, соціокультурний контекст, художній дискурс, міжкультурна асиметрія.*

Yu.Kolyadich

EXPLICATION OF IMPLICITY OF LEXICAL MEANS IN TRANSLATION: COMPENSATION OF LOSSES OR DEFORMATION

The article highlights means of implicitness in translation, reveals theoretical and methodological principles of the translational analysis of the category in question as well as investigates methods and techniques that influence the strategy of verbalization of implicit information of the source text. All these are considered from the perspective of communicative and pragmatic means of translation in their correlation with sociocultural context, intercultural asymmetry and interpreter's experience as a bilingual.

The work reviews and abridges the basic achievements of the translation related sciences, such as: cognitive and communicative linguistics, theory of Implication, discourse analysis and others. It also defines functional features of implicitness and their correlation at the dissimilar language levels and studies the phenomena of sense explicating and sense implicating within English and Ukrainian artistic translation. In addition, the

author represents a comprehensive study of the category of implicitness illustrating the ideas suggested by the examples from the literary texts. The focal argument advanced in this research has been ultimately the notion whether the translation should be determined by the explicit meaning of a source text, and the anticipated meanings the author of the original puts forward should be rendered in the target language. It proves to be possible with regard to the methods used in handling explicit and implicit information contained in the text. Moreover, the new version that appears should certainly preserve the maximum level of meanings equivalence. In doing so, it has been claimed that the resulting text would be authentic, faithful, dynamic, and unaffected.

Still, further studies have reasoned for the hypothesis that the principal effect of implicit and explicit meanings becomes obvious but, at the same time, challenging to handle especially regarding a literary text. The latter is known to comprise implied meanings, which involve thoughtful and deep interpretation by covering the meanings that prove to be difficult to translate. In this regard, the issue that the authors of the original rely on their own culture, appears seriously problematic in literary translation.

Key words: *category of implicitness, strategy of verbalization, sociocultural context, artistic discourse, intercultural asymmetry.*

Проблема вивчення імпліцитності лексичних засобів у перекладі набуває чинності через зростання інтересу до міжкультурної комунікації, у процесі якої саме і моделюється трансляційна ситуація. У зв'язку з цим виникає потреба осмислення низки психологічних, культурологічних та лінгвістичних питань, визначальним з яких постає проблема взаємного пізнання комунікантів з метою подальшого зближення та порозуміння. Сучасні напрацювання в царині художнього перекладу сконцентровані, переважно, на вивченні загальних концепцій, у яких перекладацька парадигма обмежується сучасними можливостями

транспонування знаку однієї мовної системи в іншу, що надає можливості для її дослідження з позицій когнітивістики (А. Вежбицька, В.Мирошниченко, А. Попович, П. Тороп та ін.). Теоретичні праці, присвячені дослідженню імпліцитності лексичних засобів у перекладі, тісно пов'язані з теорією концептів у когнітивній лінгвістиці та лінгвокультурології (І. Голубовська, О. Залевська, Є. Кубрякова, В. Маслова, З. Попова, Ю. Степанов та ін.), загальною теорією перекладацьких помилок (Ф. Бацевіч, М. Дебрінн, В.Коптілов, Л. Мурзін, О.Рихло, О.Павленко, А. Шевнін та ін.), рецепційно-комунікативними теоріями літературного процесу (У. Вайсшайн, Р. Варнінг, Д. Дюришин, В. Ізер, Г. Яусс) тощо. Запропоновані підходи до дослідження зазначеного явища у сучасному перекладознавстві, що включають лінгвістичні аспекти акцентуації тих чи тих вузлових його питань, надають можливість знайти необхідний напрям «розкодування» певних методологічних аберацій, застосовуючи дещо іншу систему аргументації, яка лежить у площині мовно-культурних особливостей текстів першотвору та перекладу.

Отже, актуальним залишається питання щодо обґрунтування засобів відтворення імпліцитності в перекладі, що саме і зумовило мету цієї розвідки, а саме: висвітлити теоретико-методологічні засади перекладацького аналізу категорії імпліцитності, визначити методи та прийоми, які впливають на стратегії вербалізації імпліцитної інформації у вихідному тексті. При цьому акцентуємо на комунікативно-прагматичних засобах перекладу у їх кореляції із соціокультурним контекстом, міжкультурною асиметрією, міжмовною інтерференцією, а також досвідом перекладача як двомовної / двокультурної особистості. У зв'язку з цим переклад окреслюємо як кінцевий продукт міжкультурної комунікації, основним компонентом якого є текст, узгоджений у функціональному плані із комунікативною ситуацією і, таким чином, відтворений у різних жанрах та дискурсах [2].

У системі ієрархії рецептивних доміант імпліцитності в перекладі ця тема претендує на статус окремого, багато в чому визначального дискурсу, який має декілька ракурсів віддзеркалення. По-перше, це пов'язано з тим, що процес відтворення домислюваної інформації в художньому перекладі базується на підгрунтях комунікативної лінгвістики (Ф. Бацевич, Г. Зенфт, Й. Майбауер, Дж. Серль, О. Шаблій, І. Шаргай та ін.) та охоплює лексичні, граматичні та прагматичні аспекти різножанрових текстів художнього дискурсу; по-друге, адекватне висвітлення цієї категорії, визначення її природи, а також механізмів її відтворення ґрунтується на порівняльному дослідженні таких текстів (І. Баклан, А. Гудманян, В. Карабан, Т. Кияк, І. Корунець, О. Павленко та ін.), що надає зазначеній темі цілеспрямованого, комплексного характеру. Це означає, що у своїй творчості перекладач не просто виявляє свою емпіричну суб'єктивність, а «насамперед здійснює своє онтологічне призначення [1, с.61]. Ця теза відсилає нас до розробленої К. Ясперсом оригінальної концепції, базованої на понятті ситуації, якій філософ надав статусу конкретної смислової наповненості, звернувши увагу не тільки на те, що ситуації бувають як несвідомими, так і усвідомленими [6, с.300]. Тобто йдеться спершу про інтуїтивне, потім – усвідомлене осягнення ситуації, яке «спроможне» її змінити, розгорнути, наповнити новими сенсами й «почати панувати над нею» [6, с.301]. Отже, акцентуємо на необхідності освоєння комунікативної ситуації з метою подальшого її трансформування в «ситуацію максимальної віддачі» [6, с.301] для повноцінного осмислення іншомовним читачем.

Розглядаючи у цьому контексті проблему художнього перекладу, О.Павленко наголошує на необхідності максимально повноцінної ідентифікації національно-культурної приналежності тексту оригіналу, що, на думку дослідниці, виступає вирішальною умовою досягнення повноцінного, гармонійного перекладу. Артикульована нею теза про те,

що переклад як «знаряддя культурного посередництва» завжди «перебуває в стані мінливості», вимагаючи від перекладача «не тільки постійного переключення з однієї лінгвокультурної моделі світу в іншу, а й посередницьких навичок, достатніх для відображення розбіжностей у різних способах сприйняття реальності з урахуванням специфіки національного і соціального контекстів», [5, с.63], саме і співвідноситься з необхідністю декодування імпліцитної інформації, яка міститься у тексті оригіналу. Це передбачає інтерпретацію перекладацьких намірів, очікувань та інтенцій через осягнення й сприйняття іншої культури з метою досягнення «міжкультурної чутливості» («intercultural sensitivity») й «метакультурної здібності» («metacultural capacity»), тобто розуміння екстралінгвістичних «знань» вихідної культури, яка, в свою чергу, враховує очікування та інтенції потенційних адресатів перекладу» [5, с.63]. При цьому враховуємо співвідношення елементів цільової мови з ситуацією, описаною в оригіналі. Наприклад, «*Dead, dead, dead!*» [7,с.29] – «*Його вже нема, нема, нема!*» [4, с.24]. У цьому реченні позамовна ситуація легко ідентифікується, і для передачі її українською мовою перевага надається більш поширеному та звичному для реципієнта варіанту.

Соціокультурні вектори зміни свідомості в національному контексті, які суворо корелюють із світовідчуттям і світосприйманням, простежуються у використанні всіх продуктивних моделей перекладу та їх комбінацій, завдяки чому цільовий текст сприймається природно україномовним читачем. Проте, варто наголосити на типових випадках виникнення «неоптимальної комунікативної рівнозначності» (О.Павленко) повідомлень мовою оригіналу та перекладу з погляду передачі художньо-естетичної наповненості першоджерела. Так, заради плавності тексту в перекладі спостерігаємо різного ступеня зміщення акцентів та трансформації емоційного забарвлення оригіналу, а також свідоме, як на нашу думку, уникання адаптивного транскодування,

незважаючи на те, що оригінал стилістично завантажений численними алюзіями, посиланнями на явища західної, зокрема власне британської культури (історичні події та персоналії, географічні назви, імена письменників, поетів, художників, назви творів мистецтва, атрибути, пов'язані з релігією, елементи фольклору, індивідуалізоване, насичене розмовними елементами, жаргонізмами мовлення героїв тощо), що є невідомою інформацією для українського читача. Наприклад, «However, that small amount of George's property which his mother got hold of she kept, in defiance of all the King's horses and wrights» [7, с.37]. – «Одначе ту невелику частину Джорджевих речей, якою заволоділа його мати, вона вже не випустила з рук, незважаючи ні на що й ні на кого» [4, с.31]. В англomовному варіанті виділений фрагмент є рядком з широковідомої дитячої пісні й, отже, переклад обмежується лише передачею мети комунікації, а решта інформації домислюється реципієнтом, який є представником іншої культури. Проте переклад наступного уривку вважаємо цілком вдалим, оскільки невідомі широкому колові читачів історичні реалії, на які в оригіналі йде лише вказівка, ідентифікуються в перекладі за допомогою прийому конкретизації та розширення змісту, а саме використанням іменника «змова»: «...as he was meditating on that blessed martyr, Father Parsons, and that other more blessed martyr, Father Garnet of Gunpowder fame...»[7, с.32] – «...задумавшись про блаженного мученика, отця Парсонса, та ще блаженнішого мученика, отця Гернета, героя Порохової змови...» [4, с.26]. Таким чином, україномовному читачеві стає зрозумілим посилання на «порохову змову», організовану англійськими католиками в 1608 році, що мала на меті підірвати парламент під час урочистого засідання в присутності короля Якова I. Змову, активним учасником був Гарнет, розкрили, а її учасників, як відомо, було страчено.

Ще один випадок збереження комунікативного ефекту оригіналу можна відмітити у вдалому використанні гри слів, каламбурів,

алітерації, фразеологізмів та інших каверзних «друзів» перекладача: «*The aristocracy still pretty flip, keeping its tail up*» [7, с.53]. – «*Аристократія ще бадьориться, не хнюпить носа*» [4, с.45]. Як бачимо, стилістику оригінального тексту відтворено адекватно й, незважаючи на мовні та позамовні бар'єри, естетичну його рівноцінність досягнуто повністю. Проте певні складнощі виникають при гармонічному відтворенні гри слів, особливо коли йдеться про власні імена історичних осіб, маловідомих українському читачеві. Наприклад: «*Victoria, broad-bottomed on her people's will; the possessing class, heavy-bottomed on the people's neck. The working class beginning to heave restively, but still Moody and Sankeyish, still under the Golden Rule of Ever remember, my dear Bert, you may one day be manager of that concern*» [7, с.43]. – «*Вікторія придавила широким задом волю народу; імущі класи вмостились йому на шию. робітничий клас починає потроху ворухитись, проте він іще заворожений проповідями Муді й Санкі, ще під владою Золотого правила: "Не забувай, любий Берте, одного чудового дня ти можеш стати на чолі нашої фірми"*» [4, с.44]. Тут гра слів базується на омонімії прикметника «moody» («given to changes of mood; gloomy, sullen») та імені американського місіонера-євангеліста Moody. «*Sankeyish*» – утворено за допомогою прикметникового суфікса –ish, що надає утворюваному слову негативної конотації зниження, зневаги та презирства.

Зазначимо також, що на практиці неможливо вимагати від художнього перекладу повноцінної, майже стовідсоткової відповідності стилістиці оригіналу та «схоплення» наскрізної авторської інтенції. В цьому й полягає «основна епістемологічна слабкість теорії» [5, с.65], оскільки врахування ширшого контексту «неминуче передбачає певну пізнавальну обмеженість» [5, с.65]. Виходячи з того, що читацька (перекладацька) рецепція вихідного / цільового тексту відбувається одразу на всіх мовних рівнях – експліцитно чи імпліцитно, помилковим

вважаємо нехтування перекладачем дрібних, на перший погляд, авторських особливостей його побудови. Відчутна різниця між англійською та українською мовами на всіх рівнях змушує «перевдягти» англійський синтаксис в українські форми, що відчутно впливає на експресивність українського тексту в силу того, що більшість продуктивних експресивних засобів англійської мови – це засоби синтаксичні.

Наступний приклад є свідченням того, що переклад містить не тільки найбільш точні лексичні відповідники, а й включає прийом змішаної, за Л.Латишевим, трансформації – лексико-семантичної та синтактично-морфологічної. Згідно цієї класифікації виокремлюємо опущення («nagged and goaded» – «гризла»), заміни («anything so positive and energetic» – «справу, що потребувала такої діловитості й енергії»): «*He would never have done anything so positive and energetic if he had not been nagged and goaded into it by his wife*» [7, с.28]. – «*Він ніколи б не взявся за справу, що потребувала такої діловитості й енергії, якби його не гризла дружина*» [4, с. 22]. При цьому варто зазначити, що відповідна до контексту конотація лексеми «positive» має значення «constructive» (positive thinking), тобто таке, що «спрямоване на створення, щось необхідне, потрібне». Використання морфолого-синтаксичної трансформації до слова «energetic» («енергоємний», «той, що потребує великих затрат енергії»), аналогічно перетворює зазначену лексичну одиницю в «те, що потребує діловитості». Наступне рішення можна пояснити неможливістю буквально перекласти субстантивоване «forgetting» зі збереженням синтаксичної конструкції оригіналу, хоча при цьому іронічний тон висловлювання, як бачимо, повністю втрачено: «*So a good deal of forgetting had to be done*» [7, с.26]. – «*Тож забувати довелось аж надто багатьох*» [4, с. 21].

Використання антонімічного перекладу на лексичному рівні в наступному відрізку тексту ймовірно пояснюється тим, що в українській

словосполучення «*працювати на оборону*» є стійким, звичним для українського читача, хоча фактично має звужену порівняно з оригіналом семантику та відноситься до української реальності часів другої світової війни: «*Old Winterbourne was in London, “doing war work”, when the news of George’s death came*» [7, с.28].– «*Коли прийшла звістка про Джорджеву смерть, старий Вінтерборн був у Лондоні, де «працював на оборону»* [4,с. 23] .

Ретельний вибір синтаксичних одиниць у тексті оригіналу зазвичай підпорядковано загальній меті створити особливий «настрій» усього твору. Так, прості поширені та ускладнені речення, у яких думки не «нанизуються» одна на одну, а розширюють та поглиблюють одну – основну. Отже, якщо в перекладі не відтворено цього ефекту, нівелюється не тільки авторський задум, але й ритм твору. Наприклад: «*Bank pass-books and private account-books are revealing documents, strangely neglected by biographers*» [7, с.124]. – «*Банківський рахунок та бухгалтерські книги – дуже промовисті документи, і дивно, що біографи нехтують їх*» [4, с.106]. Інколи, спираючись лише на позамовну ситуацію, з метою дотримання норм цільової мови та збереженні експресії в перекладі перекладачами порушуються логічні смислові зв'язки, що частково змінює лексичний склад та синтаксичну конструкцію оригіналу: «*Religious convictions are such an easy excuse for being nasty*» [7, с. 28]. – «*Релігійні переконання – такий гарний привід для того, щоб отруювати життя іншим!*» [4, с.23]. У наведеному прикладі більш точним відповідником до англійського «*excuse*» («*reason put forward to mitigate or justify an offence*»; *apology*») є українське «*виправдання*». Саме заміна його на «*привід*» призводить до необов'язкової трансформації змісту цілого речення. Ближчим до оригіналу, на нашу думку, має бути переклад: «*Релігійні переконання легко виправдовують найогиднішу поведінку*».

Важливо також заакцентувати на прикладах перекладу окремих лексичних одиниць, у яких перекладацькі рішення видаються неоптимальними як стосовно їхнього семантичного значення, так і з точки зору їхньої відповідності загальній стратегії збереження змістово-художньої цілісності оригіналу. Наприклад, те ж саме англійське сполучення «in the country» у двох реченнях перекладено зовсім по-різному, причому в одному з них крім семантичного зсуву спостерігаємо синтаксичну трансформацію з категорії іменника в прикметник: 1) «*The telegram from the War Office – “regret to inform ... killed in action. Their Majesties’ sympathy...” – went to the home address in the country, and was opened by Mrs. Winterbourne*» [7, с. 28]. – «Телеграма з військового міністерства: «З жалем повідомляємо... поліг у бою... їх величності виражають своє співчуття...» – надійшла до заміської вілли, і розпечатала її місис Вінтерборн» [4, с. 23]; 2) «*Such an excitement for her, almost a pleasant change, for it was pretty dull in the country just after the Armistice*» [7, с. 28]. – «Що за привід для хвилювання, мало не приємна переміна: адже на селі зразу після замирення нудота була страшенна» [4, с. 23]. В оригінальному тексті «country» вжито у значенні «*rural districts as opposed to towns or the capital*».

Наведемо приклади, коли перекладацький вибір лексичного відповідника значно змінює зміст цілого речення. Керуючись метонімічними зв'язками між іменем древньогрецького автора та епічним жанром літератури, який він започаткував, у перекладі англійське «*epic contest*» замінено на «*щось гомерівське*». При цьому не враховано того, що останнє викликає стійку асоціацію з широко відомим крилатим висловом «*гомерівський сміх*» та привносить в український відповідник додатковий зміст – «*щось дуже смішне, комедійне*». Проте оригінальне речення має зовсім інший контекст – «*епічна битва*», тобто в цілому оригінальне речення будується на стилістичному прийомі іронії, тоді як у перекладеному – вжито відомий фразеологізм, що

значно знижує експресивність повідомлення: «*Then there was a blazing row, Elizabeth at George, and then Fanny at George, and then – epic contest – Elizabeth at Fanny*» [7, с. 42]. – «*Отоді-то зчинилася буря! Спочатку на Джорджа накинулася Елізабет, потім Фанні, а врешті – і це вже було щось гомерівське – Елізабет на Фанні*» [4, с. 36].

Це все засвідчує, що «полісутнісне “Я” перекладача, його відкритість / закритість перед темпоральним модусом доби, місце в просторі аксіологічної ієрархії в залежності від меж його особистих й соціальних свобод, що дозволяють йому конструювати зовнішній діалог із світом» [5, с.67] надають можливості створити такі тексти, у яких «повному висвітлюється образ автора першотвору, його культура й створені ним художні образи» [5, с.67]. З іншого боку, «вербальне переосмислення існуючих перекладацьких версій відповідно до контексту тієї чи іншої культурної епохи змушує перекладача до моделювання картини світу за допомогою адекватних його часу художніх засобів» [5, с.68] з урахуванням запитів можливої читацької аудиторії. Таке бачення проблеми призводить до різного типу перекладацьких різночитань, особливо коли текст оригіналу містить у собі численні авторські новоутворення. Наприклад, «cerebrise» – (від лат. «cerebrum» – «мозок»), в українській має еквівалент «обмізкувати», проте в перекладі застосовано засіб стилістичного оформлення речення і використано близький, проте не оптимальний за значенням фразеологізм: «*He was perfectly convinced that Elizabeth knew all about him and Fanny, and that if they didn't speak of it together the only reason was that «one took such things for granted», no need to “cerebrise” about them*» [7, с. 42]. – «*Він не мав найменшого сумніву, що Елізабет знає про його взаємини з Фанні, а коли вони обоє про це мовчать, то лиш тому, що «такі речі цілком природні» й ними нема чого «сушити собі голову»*» [4, с.35]. У наступному прикладі авторське словоутворення як інтенція зберігається : «*The intellectuals aesthetic and Oscarish, or aesthetic and*

Burne-Morrisy, or Utilitarian and Huxley-Darwinish» [7, с. 53].– «Інтелігенція естетствує, і оскарствує, і берн-морріствує, або ж вона утилітаріанська й гексліансько-дарвіністська» [4, с.45].

Отже, як бачимо, у художньому перекладі домінуючими є стратегії відтворення / невідтворення імпліцитності, які простежуються на лексичному, лексико-семантичному та граматичному рівнях, і «саме в таких “урегульованих” перекладах» народжуються нові смисли, «еволюціонують й переакцентовуються усталені погляди на процеси творення художніх текстів» [5, с. 68]. Це дає підстави трактувати переклад як «літературну інновацію» й досліджувати перекладений текст через декодування експліцитної та імпліцитної інформації, що міститься у ньому. Створення комплексної моделі відтворення імпліцитності відповідно до мовних рівнів у перекладі різножанрових текстів є перспективою подальших пошуків.

Список використаної літератури

1. Азархин А. В. Духовная жизнь человека и художественно-образные структуры искусства / А. В. Азархин // Искусство: художественная реальность и утопия / под ред. В. И. Мазепы. – Київ : Наук. думка, 1992. – С. 61 ; Azarkhyn A. V. Dukhovnaja zhyznj cheloveka y khudozhestvenno-obraznye struktury yskusstva / A. V. Azarkhyn // Yskusstvo: khudozhestvennaja realjnostj y utopyja / pod red. V. Y. Mazery. – Kyiv : Nauk. dumka, 1992. – S. 61.
2. Баклан І. М. Відтворення імпліцитності у перекладі текстів німецькомовного офіційно-ділового дискурсу : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / І. М. Баклан ; Херсон. держ. ун-т. – Херсон, 2016. – 20 с. ; Baklan I. M. Vidtvorennja implicitynosti u pereklyadi tekstiv nimecjkomovnogho oficijno-dilovogho dyskursu : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.16 / I. M. Baklan ; Kherson. derzh. un-t. – Kherson, 2016. – 20 s.

3. Баклан И. Н. Передача имплицитности в переводе вступительных и завершающих предложений (на материале деловых писем на немецком и украинском языках) / И. Н. Баклан // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота, 2015. – № 9. – Ч. 2. – С. 24–27. ;
Baklan I. N. Peredacha implicitnosti v perevode vstupitel'nyh i zavershajushhij predlozhenij (na materiale delovyh pisem na nemeckom i ukrainskom jazykah) / I. N. Baklan // Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki. – Tambov : Gramota, 2015. – # 9. – Ch. 2. – С. 24–27.
4. Олдингтон Р. Смерть Героя / Р. Олдингтон. – Київ : Дніпро, 1988. – 341 с. – (Вершини світового письменства) ; Oldington R. Smertj Gheroja / R. Oldington. – Kyiv : Dnipro, 1988. – 341 s. – (Vershyny svitovogho pysjmenstva).
5. Павленко О.Г. «Розмикання меж...» (Авторські концепції перекладацтва другої половини ХХ століття: компаративний аспект) : моногр. / О. Г. Павленко ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Логос, 2015. – 452 с.;
Pavlenko O.Gh. «Rozmykannja mezh...» (Avtorsjki koncepciji perekladactva drughoji polovyny XX stolittja: komparatyvnyj aspekt) : monoghr. / O. Gh. Pavlenko ; Kyjiv. nac. un-t im. T. Shevchenka. – K. : Loghos, 2015. – 452 с.
6. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс. – Москва : Республика, 1994. – 526 с. ; Jaspers K. Smysl i naznachenie istorii / K. Jaspers. – Moskow : Respublika, 1994. – 526 s.
7. Aldington R. Death of a Hero / R. Aldington. – Penguin, 2013. – 368 p.
8. Routledge Encyclopedia of Translation Studies / Ed. by M. Baker. – London ; New York : Routledge, 2001. – 691 p.

Колядич Юлія Володимирівна – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри методики навчання іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського